

УДК 65.014.1:658.152:06.052

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО БАЗИСУ ІНВЕСТИВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Олександр Сергійович БАЛАН

к.т.н., докторант, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту Одеського національного політехнічного університету

Анотація. В роботі проаналізовано нормативно-правовий базис процесу освоєння реальних інвестицій на підприємствах виробничої сфери України та досліджено зв'язок цього процесу із процесами розробки і реалізації інвестиційного проекту. Уточнено визначення категорій «інвестиційний проект» та «інвестиційний проект з державною підтримкою».

Аннотация. В работе проанализированы нормативно-правовой базис процесса освоения реальных инвестиций на предприятиях производственной сферы Украины и исследована связь этого процесса с процессами разработки и реализации инвестиционного проекта. Уточнено определение категорий «инвестиционный проект» и «инвестиционный проект с государственной поддержкой».

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення, інвестиційний проект, реальні інвестиції, виробнича сфера.*

Ключевые слова: *нормативно-правовое обеспечение, инвестиционный проект, реальные инвестиции, производственная сфера.*

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання вітчизняних промислових підприємств характеризуються рядом провідних вчених, як кризові. Одна з основних проблем, що потребує негайного вирішення – оновлення та модернізація як інфраструктури сучасної промисловості, так і її виробничих потужностей. Відтак, актуальності набувають питання управління процесами інвестиційної діяльності підприємств з розробки та реалізації інвестиційних проектів щодо оновлення, модернізації вже існуючих фондів підприємства та побудови нових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичному та нормативному обґрунтуванню інвестиційних процесів на підприємствах приділяли увагу такі вчені як В. М. Аньшин, І. О. Бланк, А. А. Пересада, Л. І. Шваб, С. Ф. Покропивний, В. І. Осипов та інші. До проблематики прийняття інвестиційних рішень долучились фахівці з прийняття управлінських рішень. Зокрема, Д. Норкотт, Дж. Тобін, Е. Хелферт, Г. Бірман, С. Шмідт, А. А. Пересада, М. О. Павловська, С. В. Філіппова.

Специфіка процесу розробки і реалізації інвестиційних проектів полягає у переплетінні державних, муніципальних, корпоративних та індивідуальних інтересів стосовно результатів фінансово-господарської діяльності підприємств – учасників інвестиційних процесів, тому

категоріально-понятійний апарат постійно розвивається, змінюючи зміст певних категорій та ознаки відповідних процесів та явищ.

Мета статті полягає в аналізі нормативно-правового базису процесу освоєння реальних інвестицій на підприємствах виробничої сфери України, дослідженні зв'язку цього процесу із процесами розробки і реалізації інвестиційного проекту.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Визначення інвестиційної діяльності та її суб'єктів. Сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій є інвестиційною діяльністю. Вона забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей [6]. Суб'єктом інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Суб'єкт інвестиційної діяльності (ІД) є інвестором та/або учасником інвестиційної діяльності підприємства. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника ІД (табл. 1). Реалізація капітальних інвестицій складається з комплексу послідовних дій спрямованих на формування та виконання суб'єктом ІД інвестиційного проекту.

Таблиця 1

Класифікація інвесторів згідно чинного законодавства [6]

Ознака класифікації інвестора	Вид інвестора
Фізичні особи	- громадяни України; - іноземні громадяни
Держави	- органи державного управління України; - представники іноземних держав; - органи місцевого самоврядування
Юридичні особи	- недержавні підприємства; - господарські асоціації; - спілки і товариства; - громадські і релігійні організації; - інші юридичні особи, засновані на колективні власності; - іноземні юридичні особи
Суб'єкти спільного інвестування	- корпоративний інвестиційний фонд; - пайовий інвестиційний фонд

Досліджуючи питання класифікації інвестицій визначено, що економічні категорії «реальні інвестиції» та «капітальні вкладення» за своїми характеристиками є тотожними [3]. Відтак, ре-

альні інвестиції – це вкладення в основний капітал та на приріст матеріально-виробничих запасів підприємства (рис. 1).

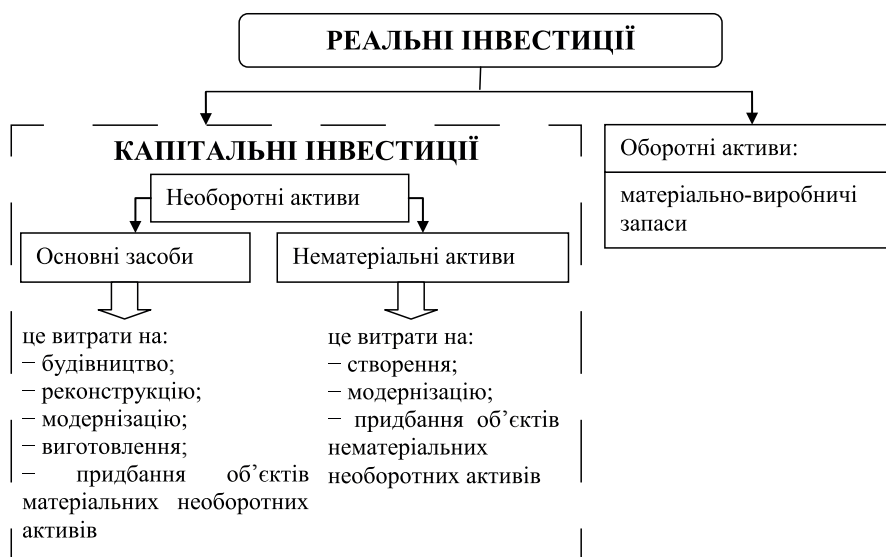

Рис. 1. Структура реальних інвестицій підприємства [3]

А капітальні інвестиції є складовою капітальних вкладень підприємства і трактуються, як майнові та інтелектуальні цінності, що вкладаються у необоротні матеріальні та нематеріальні, довгострокові біологічні активи підприємства, що призводять до збільшення їх первинної вартості та спрямовані на отримання прибутку (доходу) або досягнення певного соціального ефекту [3]. Реальні інвестиції підприємства характеризуються галузевою та технологічною структурами, пропорції яких здебільшого визначають ефективність їх нагромадження.

Технологічна структура інвестицій визначається співвідношенням витрат на активні елементи основного капіталу (машини, устаткування) та на його пасивні елементи (будівлі, споруди). Ефективність реальних інвестицій підвищується при зростанні частки їх активних елементів. Переважну більшість реальних інвестицій в країнах з розвинутою ринковою економікою становлять приватні інвестиції.

Таблиця 2

Змістовна характеристика документів нормативно-правових актів чинного законодавства, що регламентують питання розробки та реалізації інвестиційних проектів

Нормативно-правовий акт	Визначення категорії «інвестиційний проект»	Змістовна характеристика акту
1	2	3
I. Закони України		
Про інвестиційну діяльність [6]	сукупність цілеспрямованих організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних заходів, які здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності та оформлені у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з реалізації проекту. Розробленню інвестиційного проекту може передувати розроблення проектної (інвестиційної) пропозиції	Визначено загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України
Про захист іноземних інвестицій на Україні [5]	не наводиться	Визначено правовий режим діяльності іноземних інвесторів та гарантії держави щодо здійснення інвестиційної діяльності на території України
Про режим іноземного інвестування [9]	терміни вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [6]	Визначено особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України
Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження [10]	не наводиться	Закон спрямований на захист конкуренції між суб'єктами підприємницької діяльності, створеними без залучення коштів або майна (майнових чи немайнових прав) іноземного походження, та суб'єктами підприємницької діяльності, створеними за участю іноземного капіталу, забезпечення державного захисту вітчизняного виробника та конституційних прав і свобод громадян України
Про інститути спільного інвестування [7]	не наводиться	Закон спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів і визначає правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність

Таблиця 2 (продовження)

Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження [10]	не наводиться	Закон спрямований на захист конкуренції між суб'єктами підприємницької діяльності, створеними без залучення коштів або майна (майнових чи немайнових прав) іноземного походження, та суб'єктами підприємницької діяльності, створеними за участю іноземного капіталу, забезпечення державного захисту вітчизняного виробника та конституційних прав і свобод громадян України
Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом єдиного вікна [8]	комплекс організаційно-правових, фінансових та інженерно-технічних заходів, що здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності відповідно до планово-розрахункових документів, які містять обґрунтування необхідності здійснення таких заходів	Визначено правові та організаційні засади відносин, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»
Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон [4]	не наводиться	Документ визначає порядок створення і ліквідації, механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, як інструменту залучення іноземних інвестицій
II. Постанови КМУ		
Про порядок ініціювання, підготовки та реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями [8]	проект, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності та у рамках якого погашення і обслуговування позики здійснюється за рахунок коштів бенефіціара, або проект розвитку інституціональної спроможності органу виконавчої влади, установи чи організації, у рамках якого погашення та обслуговування позики здійснюється за рахунок коштів державного бюджету	
II. Інші		
Порядок розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, затверджений Наказом Мінекономрозвитку України від 19.06.2012 № 724	терміни вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [6]	Порядок визначає процедуру розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка
Форма інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, затверджена Наказом Мінекономрозвитку України від 19.06.2012 № 724	терміни вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [6]	Документ складається з 13 розділів: резюме, загальна характеристика стану та проблем, пов'язаних з розвитком об'єктів та суб'єктів інвестиційної діяльності, плани організації і реалізації проекту, маркетингової, виробничої діяльності, фінансовий план, прогноз ефективності проекту та надходжень до бюджетів і держав-

Таблиця 2 (продовження)

		них цільових фондів, інформація про ризики проекту та запобіжні заходи щодо їх уникнення, інформація про стан розроблення проектно-кошторисної документації у разі, якщо до інвестиційного проекту включено проект будівництва, додатки
--	--	---

Проте, становлення інноваційно-інвестиційної моделі економіки України неможливе без застосування державою комплексу стимулів: кредити, субсидії, податкові пільги, реалізація інвестиційних проектів в рамках державно-приватного партнерства. За таких умов, процеси формування інвестиційних проектів за приватними інвестиціями і в рамках ДПП набувають певних відмінностей, які є предметом подальшого дослідження.

Таким чином, інвестиційний проект є єдиним комплексом документів, в якому докладно прописано сукупність цілеспрямованих заходів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з його реалізації. За процедурою розроблення інвестиційного проекту принципово є класифікація на проекти для реалізації яких: а) може надаватися державна підтримка та б) використовуються виключно приватні інвестиції. Для інвестиційних проектів із державною підтримкою Мінекономрозвитку України розроблено і затверджено Порядок їх підготовки, яким передбачено відповідні форми інвестиційної пропозиції та інвестиційного проекту (табл. 2). Аналіз порядку дозволив розробити схему послідовності етапів інвестиційного проектування та визначити їх змістовну характеристику (рис. 3). Це дозволило дійти висновку,

що одним з основних завдань підготовки інвестиційного проекту є забезпечення його контрольованості у майбутньому. Проте, спираючись на результати досліджень [11] провідних науковців ефективність реалізації таких проектів є не високою. Відтак, ефективність реалізації інвестиційного проекту залежить від коректності визначення завдань обліку і контролю інвестиційної діяльності підприємства ще на етапі розробки інвестиційної пропозиції. Виходячи з того, що на законодавчому рівні не наводиться визначення «інвестиційний проект із державною підтримкою», вважаємо за потрібне дослідити змістовність поняття державної підтримки.

Державна підтримка та стимулювання інвестиційної діяльності підприємств. Інвестиційний проект в рамках інвестиційної діяльності підприємства може розраховувати на державну підтримку тільки за умови узгодженості його цілей із програмами державного і (або) регіонального розвитку [6]. Форми державної підтримки розробки і реалізації інвестиційного проекту представлено на рис. 2.

Кожна з вказаних форм державної підтримки передбачає застосування певних інструментів державної підтримки інвестиційної діяльності, що є предметом подальшого дослідження.

Рис. 2. Форми державної підтримки розробки і реалізації інвестиційних проектів [6]

Рис. 3. Етапи розробки інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка та їх змістова характеристика

Фінансування та співфінансування розробки та реалізації інвестиційного проекту здійснюється виключно за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів. Кредитування та повна або часткова компенсація відсотків за кредитами здійснюється також за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, але виключно в рамках реалізації інвестиційного проекту. На етапі реалізації інвестиційного проекту з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання та кредитування за рахунок коштів державного або

місцевих бюджетів є можливість отримати державні і місцеві гарантії [6]. Відтак, інвестиційний проект із державною підтримкою – це проект, розробка та/або реалізація якого здійснюється повністю або частково за рахунок державного та/або місцевих бюджетів України, за умови обов'язкового забезпечення її економічного і соціального розвитку. Найбільш сприятливими щодо отримання державної підтримки є проекти наукових, технологічних та індустріальних парків. Виходячи з цього, об'єкт інвестицій в частині коштів державного та/або місцевих бюджетів

України стає об'єктом державного фінансового контролю. Дещо інша ситуація в процесі державного стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, яка не передбачає прямого фінансування проектів, але спрямована на сприяння щодо активізації процесів інвестиційної діяльності в Україні.

Висновки. Таким чином, на даному етапі роботи визначено, що процес освоєння реальних інвестицій нерозривно зв'язано із процесами розробки і реалізації інвестиційного проекту. Інвестиційний проект є єдиним комплексом документів, в якому докладно прописано сукупність цілеспрямованих заходів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з його реалізації. За процедурою розроблення інвестиційного проекту принциповою є класифікація на проекти для реалізації яких:

а) може надаватися державна підтримка;

б) використовуються виключно приватні інвестиції;

в) передбачено інструменти державного стимулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Відтак, інвестиційний проект із державною підтримкою – це проект, розробка та/або реалізація якого здійснюється повністю або частково за рахунок державного та/або місцевих бюджетів України, за умови обов'язкового забезпечення її економічного і соціального розвитку. Інвестиційний проект із приватними інвестиціями – це проект, розробка та/або реалізація якого здійснюється виключно за рахунок коштів приватних національних або іноземних інвесторів. Інвестиційний проект в рамках державного стимулювання – це проект, в процесі розробки та/або реалізації якого використовуються інструменти державного стимулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Список використаних джерел

1. Балан А. А., Балан О. С. Щодо необхідності уточнення економічної категорії «інвестиційний проект» в рамках входження у «інвестиційно-інноваційний» період розвитку електроенергетики України / А. А. Балан, О. С. Балан: Економіка: реалії часу і перспективи: міжнародна науково-практична конференція. — 20-21.02.2014, ОНПУ. — Том 1. — С. 44–46.

2. Балан А. А. Економічний інструментарій узгодженого контролювання діяльності та розвитку енергопостачального підприємства: монографія / А. А. Балан, С. В. Філіппова. — Донецьк: видавництво «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. — 181 с.

3. Балан О. С. Прийняття інвестиційних рішень в інвестиційному менеджменті: монографія / О. С. Балан, С. В. Філіппова. — Донецьк: Видво «Ноулідж», 2013. — 371 с.

4. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 № 2673-ХІІ, у ред. від 17.02.2006 [Електронний ресурс]. офіц. веб-сайт ВР України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>. — Назва з екрану.

5. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10 вересня 1991 року № 1540а-ХІІ [Електронний ресурс]. офіц. веб-сайт ВР України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрану.

6. Закон України «Про інвестиційну діяль-

ність» від 12.07.2001 № 2664-ІІ, із змінами і доповненнями станом на 01.10.2012р. [Електронний ресурс]: офіц. веб-сайт ВР України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрану.

7. Закон України «Про інститути спільного інвестування» 05.07.2012 № 5080-VI [Електронний ресурс]. офіц. веб-сайт ВР України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>. — Назва з екрану.

8. Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом єдиного вікна».

9. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 12.07.2001 № 2664-ІІ, із змінами і доповненнями станом на 01.10.2012р. [Електронний ресурс]. офіц. веб-сайт ВР України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> — Назва з екрану.

10. Закон України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» № 1457-ІІІ [Електронний ресурс]. офіц. веб-сайт ВР України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрану.

11. Клевцевіч Н. А. Формування інституційних умов партнерства приватного та державного секторів у комунальному господарстві України: автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.03 / Клевцевіч Н. А.; Одеск. нац. ек. ун-т. — Одеса, 2011. — 20 с.